

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Кабірі Магди Хусейн «Самопрезентація як стратегія англомовного дискурсу», подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Домінування в сучасному мовознавстві когнітивно-дискурсивної парадигми визначило нові тенденції в розвитку традиційних й усталених галузей мовознавства, зокрема, спрямувало наукові праці в бік поглибленого вивчення механізмів оптимізації інтерактивних процесів у різних типах дискурсу, системного вивчення універсальних засобів організації дискурсу, серед яких провідне місце належить дискурсивним стратегіям. Одній з таких стратегій, а саме самопрезентації, присвячена дисертаційна робота Кабірі Магди Хусейн. Для лінгвіста, на мій погляд, нічого не може бути більш цікавим, ніж дослідження мови в міжособистісному спілкуванні. Саме тому аналіз стратегічної поведінки співрозмовників попадає у фокус уваги дискурсологів та конверсаційних аналітиків. Ці відносно молоді й перспективні дисципліни в мовознавстві сьогодні переживають справжній дискурсивний та конверсаційний бум. Тим не менш, залишається низка важливих теоретичних проблем, досі не вирішених. Одними з них є сам *об'єкт* і *предмет* дослідження поряд із поставленими *завданнями*, а саме аналіз того, як “спрацьовує” самопрезентація в англомовному діадичному дискурсі, які функції вона виконує і за яких умов, в чому полягає її когнітивно-комунікативна сутність, які мовленнєві одиниці, продуковані мовцем (суб'єктом дискурсу), складають набір висловлень-самопрезентем та які локальні й глобальні стратегії вони актуалізують. Ці та інші питання складають проблематику даного дисертаційного дослідження. Вирішенню цих проблем сприяла обрана дисертанткою методологічна база із залученням комплексу лінгвістичних методів: прагмасемантичного, актомовленнєвого, семантико-актантного (семантичних ролей), дискурсивного, інференційного та трансформаційного аналізу, а також інтеракційного й когнітивного моделювання. Сказане зумовлює безперечну *актуальність* рецензованого

дослідження, виконаного з урахуванням новітніх здобутків в дискурсознавстві згідно з принципами антропоцентризму, неофункціоналізму, експансіонізму й експланаторності. Конкретно-актуальним є з'ясування стратегічних цілей, способів і засобів вербалізації Я-концепту з метою формування в адресата бажаного для суб'єкта-самопрезентанта враження про себе. Актуальності роботи додає зв'язок з науковою темою «Когнітивно-дискурсивні дослідження мови та перекладу», що розробляється на факультеті іноземних мов в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому *вперше* розглядається дискурс самопрезентації, представлений мовленнєвими актами – висловленнями-презентемами, які, по-перше, втілюють Я-концепт, розкриваючи його дискурсивну сутність, та, по-друге, є актуалізаторами спеціальної локальної дискурсивної стратегії. На основі *вперше* розроблених авторкою принципів моделювання й аналізу локальної дискурсивної стратегії висловлення-самопрезентеми систематизовано в їх мовленнєвому, когнітивному, семантичному та комунікативно-функціональному вимірах. **Новим** у дослідженні Кабірі М.Х. є з'ясування взаємозв'язків між елементами моделі локальної стратегії САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ та її зв'язку з глобальними дискурсивними стратегіями.

Значною є **теоретична вагомість** рецензованої праці, яка умотивована її внеском у розв'язання дискусійних проблем сучасної прагмасемантики (в ракурсі обґрунтування семантики і функцій висловлень-самопрезентем, виявлення їх автономних та концептуально гібридних типів), соціопрагматики (з огляду на вплив статусних чинників на функціональну специфіку самопрезентем) та когнітивної прагматики (як тригерів залучення Я-адресантом бажаного когнітивного простору, що уможливорює виведення інференцій, імпліцитур і імплікатур дискурсу. Таким чином, детальний аналіз специфіки дискурсивної стратегії самопрезентації та її лінгвістичного потенціалу стане внеском в дискурсологію, прагмалінгвістику, концептуальну

лінгвістику, послужить для дослідження інших дискурсивних стратегій на матеріалі різних мов.

Безперечною є й **практична цінність** роботи, яка полягає в можливості використання отриманих результатів у курсі теоретичної граматики англійської мови («Прагматика речення»), при викладанні нормативних та вибіркового курсів з дискурсознавства («Слово, висловлення, дискурс»), теорії мовленнєвої комунікації («Стратегії і тактики мовленнєвої поведінки», «Фатична метакомунікація»), а також при написанні курсових, дипломних та інших наукових праць.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження Кабірі М. Х. «Самопрезентація як стратегія англомовного дискурсу» підкріплена значним обсягом фактичного матеріалу, адже у роботі проаналізовано 1373 висловлень-самопрезентем, відібраних із англомовної художньої літератури (загальним обсягом 1581 сторінка) та фрагментів англомовного діалогічного дискурсу зі скриптів кінофільмів і телесеріалів обсягом у 667 сторінок. Окрім значного корпусу проаналізованого матеріалу, достовірності роботи надає солідна джерельна база вітчизняних та зарубіжних праць дослідників, що складається з 391 позиції, та широко представлене унаочнення зі значною кількістю таблиць і рисунків як в самій роботі, так і в Додатках до неї. Достовірності додає також **апробація** результатів дослідження на міжнародних наукових конференціях та кількість (**тринадцять!**) одноосібних **публікацій** у вітчизняному та закордонному (Будапешт 2018) виданні. Структура роботи відповідає заявленим у вступі меті й завданням, а висновки відображають положення, що виносяться на захист.

Структурно, текст дисертації чітко вибудовано: він дає достатньо повне уявлення про сучасний стан дослідження категорії самопрезентації у міждисциплінарній перспективі суміжних з лінгвістикою наук – психолінгвістиці й соціолінгвістиці. Дещо детальніше зупинюсь на структурному викладі дисертації, яка складається зі вступу, чотирьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списків використаних

джерел та ілюстративного матеріалу, додатків у вигляді таблиць, рисунків, схем та анотацій українською та англійською мовами.

У **Вступі** обгрунтовано актуальність теми дослідження, її об'єкт, предмет, новизну, теоретичну й практичну цінність, методи дослідження, вказано місця апробації роботи, анонсовано структуру роботи та короткий зміст кожного розділу.

У **Розділі 1** «Теоретичні основи аналізу самопрезентації як стратегії англомовного дискурсу» авторка систематизує досвід, напрацьований в суміжних з лінгвістикою науках стосовно категорії *самопрезентація*, розкриває її метакомунікативну природу й дискурсивну сутність, моделює комунікативну ситуацію самопрезентації, визначає її основну мовленнєву одиницю – самопрезентему, за допомогою якої суб'єкт-самопрезентант реалізує одноіменну стратегію і який впродовж дискурсу наділений глибинною семантичною роллю *бенефіціанта*, а його висловлення-самопрезентема виконує семантичну роль *інструмента*. Аргументацію семантичних ознак самопрезентеми авторка будує на основі пропозиційної схеми ідентифікаційного фрейму за С.А. Жаботинською (2010 : 6 – 21) та семантичного аналізу аналогічно до того, як це роблять Анна Вежицька та І.Є.Фролова. В результаті вимальовується розуміння самопрезентації як дискурсивної стратегії, що «поєднує в собі намір мовця, сформований на ґрунті його знань, уявлень, бажань і потреб, та вербальну об'єктивацію цього наміру, здійснювану задля досягнення цілей позамовленнєвої діяльності (с.7).

У **Розділі 2** «Методологічні принципи аналізу самопрезентації як стратегії англомовного дискурсу» авторка доводить релевантність застосування та поєднання загальнонаукових методів: аналізу, синтезу й інтроспекції та спеціальних лінгвістичних методів: елементів дискурс-аналізу, когнітивного моделювання, концептуального, фреймового аналізу, прагмасемантичного, контекстно-інтерпретаційного, актомовленнєвого та трансформаційного аналізу. У розділі розглянуто методологію когнітивно-комунікативного аналізу, що охоплює п'ять етапів: I – формування гіпотези

дослідження, II – добір джерел та одиниць для науково-практичного аналізу, III – дослідження мовленнєвих стратегій і тактик та опис сутнісних характеристик самопрезентем, IV – з'ясування потенціалу локальної стратегії САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ стосовно глобальних стратегій англomовного дискурсу, V – підсумовування отриманих результатів, підтвердження гіпотези та перспективи подальшої роботи з проблеми дослідження. У цьому розділі чітко описано процедури аналізу з виявлення актомовленнєвих, прагмасемантичних та сутнісних/когнітивних характеристик самопрезентем.

У **третьому розділі** «Мовленнєві стратегії самопрезентації в англomовному дискурсі» йдеться про висловлення-самопрезентеми, що виконують різні стратегічні й тактичні завдання метакомунікативного, інформативного та оцінного змісту і які за різними критеріями поділяються на експліцитні/імпліцитні, концептуально автономні та гібридні, цілком або відносно лабільні /нелабільні, загально- та частковооцінні.

Останній, **четвертий розділ** «Локальна стратегія самопрезентації у реалізації глобальних стратегій англomовного дискурсу», присвячено з'ясуванню зв'язків стратегії САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ з іншими глобальними стратегіями, якто: кооперативного наближення та кооперативного і конфронтаційного віддалення, переконування та маніпуляції.

Таким чином, усі чотири розділи дисертації аргументовано доводять, що дискурсна сутність самопрезентації полягає в єдності трьох складників: когнітивного (Я-концепція), соціально-комунікативного (потреба в самоактуалізації, бажання керувати враженням про себе) та вербального (висловлення-самопрезентема, що утворена на основі пропозиційних схем ідентифікаційного фрейму). Додам, що надійні теоретичні підвалини критично осмисленої новітньої літератури з проблеми дослідження, чіткий логічно послідовний виклад змісту роботи, не переобтяжений термінологічний апарат, гарна грамотна українська мова роблять читання роботи легким, доступним і цікавим. Робота Кабірі Магди Хусейн «Самопрезентація як стратегія англomовного дискурсу» характеризується

завершеністю, обґрунтованістю й науковою новизною, яка полягає в системному дослідженні дискурсивної стратегії САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ, зважаючи на її метакомунікативну та комунікативну функції в реалізації стратегій позитивної і негативної ввічливості (кооперативного зближення та дистанціювання), інтенсифікації або митигації локутивного потенціалу мовленнєвих актів, забезпечення когнітивної релевантності висловлень мовця для вилучення інференцій, імпліцитур та імлікатур адресатом. Дисертація в цілому поглиблює уявлення про поліфункціональність дискурсивних стратегій та мовних засобів їх реалізації в ході здійснення діадичної інтеракції. Переконливо доводиться, що така поліфункціональність зумовлена перш за все метакомунікативною природою спілкування, покликаної зробити його приємним з можливістю побудови платформи для подальших зустрічей у майбутньому.

Реальні результати проведеного дослідження узгоджуються з його завданнями. Питання, яких торкається дисертантка в теоретичному розділі, знаходять продовження та розвиток у практичних розділах роботи. Найбільш продуманими і такими, що свідчить про неабияку лінгвістичну ерудицію авторки, її вміння аналізувати складні та дискусійні питання сучасної прагмалінгвістики й дискурсології, є, на мій погляд, аналіз самопрезентем в а) структурному упорядкуванні діалогу, (б) в ракурсі *обличчя й увічливості* як маркерів позитивної ввічливості, що сприяють скороченню комунікативної дистанції між співрозмовниками.. Вдалими є розділи 3 і 4, в яких розглядаються розрізнявальні функції стратегії самопрезентації в діалозі та прогностично-регулятивна функція, що забезпечує когнітивну релевантність повідомлення мовця й полегшує інференції слухачем.

Надзвичайно цікавим і дещо неочікуваним в контексті сучасної роботи з лінгвопрагматики видається аналіз процесу самопрезентації в термінах глибинних семантичних ролей, де самопрезентема є одночасно агентом, бенефіціантом та інструментом. На жаль аналіз з огляду семантичних ролей

був лише фрагментарним. Таким чином, я від схвальної частини відгуку переходжу до зауважень, яких не так багато.

1) Інколи авторка суперечить сама собі. Так, на с. 125 підкреслюється, що самопрезентами інформативного типу представлені мовленнєвими актами-репрезентативами і характеризуються відсутністю мовленєвих актив-квеситивів, тобто тактики запиту в матеріалі не зафіксовано, а потім нижче наводить приклад, де саме поєднується самопрезентема репрезентативного типу з квеситивом.

2) У другому розділі, присвяченому методології дослідження, надлишковим видається перелік джерел ілюстративного матеріалу з детальним описом сюжетів кінофільмів, серіалів та історії їх створення (с. 81 – 84), які нічого не додають до вирішення проблем дослідження.

3) Поряд з чудовими прикладами імпліцитур (с.117), де мовець говорить про можливість перевезення хворого гелікоптером до лікарні, скромно замовчуючи свій статус, що дозволяє йому це зробити, та іншими вдалим прикладами на імпліцитурі, маємо приклади самопрезентем типу *Amy Mitchel* в ситуації знайомства (нерідко ще й тоді, коли подається рука), які авторка вважає імпліцитними. Навряд чи варто називати імпліцитними самопрезентами такого типу лише тому, що в них відсутній займенник **Я**. Ця еліптична структура з редукованим займенником існує саме тому, що є цілком прозорою в змістовному відношенні, тим більше, що займенник **Я** як метакомунікативна одиниця так само, як інші метакомунікативні одиниці, з легкістю замінюється невербальними засобами (наприклад поданням руки) (с. 101). В ситуації знайомства займенник **Я** можна взагалі вважати семантично надлишковим.

4) В роботі є окремі стилістичні (с. 7, 8, 9), лексичні (обумовлює замість зумовлює, кореспондує замість відповідає або співвідноситься) та пунктуаційні недоліки (лишні коми: с. 29, 34, 37, 53, 57 або ж вони відсутні: с. 6, 25, 28, 31, 59).

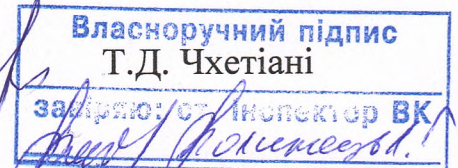
Але зроблені зауваження ніяким чином не псують позитивне враження від роботи.

В якості побажання скажу наступне: Було б добре, щоб авторка оперувала термінами *комунікативно-функціональний* або *прагматичний*, які є взаємозамінними, замість *комунікативно-прагматичний*, тому що прагматика сама по собі є комунікативною, як і інші лінгвістичні дисципліни. Навіть мовчання є комунікативним. Також було б добре, щоб авторка більш точно визначилась з потенціалом локальної стратегії.

Таким чином, на підставі ознайомлення з текстом дисертації, авторефератом та публікаціями авторки на тему рецензованої роботи вважаю, що дослідження Кабірі Магди Хусейн «Самопрезентація як стратегія англomовного дискурсу» є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам п. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння звання старшого наукового співробітника», затвердженому постановою КМУ №567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 та № 1159 від 30.12.2015, а його авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології і
філософії мови імені професора О.М. Мороховського
Київського національного лінгвістичного
університету

12 листопада 2018 р.

Відгук одержано 16. 11. 2018р.

Вчений секретар спецради Мр Т.Т. Морозова